

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בהיסטוריה (שאלון א')

חורף 2014- שאלון 022115, 220

הצעת פתרון הבחינה בהיסטוריה נכתבה על-ידי צוות מורי ההיסטוריה בבתי הספר של קידום

הפתרונות המופיעים בהצעת פתרון זו מובאים בתמצות בלבד. יש לפרט ולהרחיב כל אחד מהם בהתאם לדרישות הבחינה.

חלק א' לאומיות

פרק ראשון- קטעי מקור

שאלה מספר 1:

א. המאפיינים הקשורים בני לאום ומלכדים אותו : שפה, היסטוריה, תרבות, טריטוריה (מולדת) וסמלים.

שניים מהמאפיינים המופיעים בכרזה:

סמלים: מגן דוד (סמלו של העם היהודי) ודגל ישראל, הרצל כמנהיג התנועה הציונית הינו סמל ללאומיות היהודית.

שפה: הכיתוב בשפה העברית : " היהודים הרוצים בכך ישיגו את מטרתם:

היסטוריה: בכרזה מציינים אירוע היסטורי חשוב בתולדות הציונות : 50 שנה יובל לכינוס קונגרס באזל.

ב. המאפיינים של מנהיג התנועות הלאומיות:

- משכילים : הרצל היה דוקטור למשפטים והיה עיתונאי במקצועו
- מנהיגים מודרניים שמקור סמכותם לא נבע מהעולם המסורתי- דתי אלא מרעיונות ליברליים, תנועת ההשכלה והמהפכה הצרפתית: הרצל גדל באווירת הלאומיות באירופה והשופע מאד מתנועת ההשכלה, המהפכה הצרפתית והליברליזם שאפיין את אירופה.
- הם היו מנהיגים כריזמטיים, אשר האמינו בכוחם לשנות את המציאות וגיבשו תוכניות לשינוי המציאות בהתאם להשקפת עולמם, תוך גיוס ההמונים. הרצל כתב את ספרו מדינת היהודים ועורר גל התלהבות בקרב יהודי אירופה, הוא האמין שהוא יכול לשנות את גורלו הקשה של העם היהודי- סכנת החרפת האנטישמיות, תוך מציאת פתרון מהפכני ליהודים – עזיבת אירופה והקמת מדינת לאום. הרצל גיבש תכנית להגשמת מטרתו (בספרו מדינת היהודים) ויחד עם שאר הנציגים הציונים הוביל תכנית עבודה, אסטרטגיה לתנועה הציונית תוך גיבושה : תכנית באזל.

שאלה מספר 2:

א. להלן הגורמים לצמיחת התנועה הציונית ע"פ הקטע:

- **האכזבה מהאניציפציה** : על פי הקטע היהודים תלו תקוות בהשתלבות בעולם הנאור של ליברליזם והאמינו ששייון הזכויות יביא לקץ אפליות העבר אך בפועל השנאה כלפי היהודים רק התגברה והיה זה מחזה שווא.
- **אנטישמיות מודרנית**: ההשתלבות של היהודים בכל תחומי החיים הביא לדחייתם מן החברה והם הוגדרו כמאיימים על התרבות, הלאום והכלכלה המקומית. היהודים הוקעו מהתרבות המקומית.
- **השפעה מאירת הלאומיות באירופה**: על פי הקטע ישנה רמיזה שהתנועה הציונית לא יכלה להתקיים ללא אירת הלאומיות באירופה. היא ספגה רעיונות, אוירה ודפוסי פעולה כלומר השפעה מדרכי הפעולה של תנועות לאומיות אחרות שפעלו באירופה.

ב. **שלבי ההתפתחות של הפעילות הלאומית באירופה במאה ה-19 :**

פעילות אנשי רוח לגיבוש זהות לאומית- בגרמניה, פעילותם של פיכטה והרדר ליצירת זהות לאומית גרמנית. **באיטליה** "תנועת הקרבונרי" וחברי תנועת "איטליה הצעירה" המשיכו להפיץ את רעיונות הלאומיות האיטלקית ואת הרצון לאחד את כל המדינות לאיטליה אחת. פעילות תרבותית להפצת רעיון הלאומיות- בגרמניה, פעילות הסטודנטים והמרצים באוניברסיטאות ופעילות האחים גרים. **באיטליה**, פעילות תנועת הקרבונרי" וחברי תנועת "איטליה הצעירה"

מהפכות אביב העמים - פעילות פוליטית למען הגשמת זכויות לאומיות : **בגרמניה**, הפצת חומרי התעמולה במוסדות החינוך האקדמיים, הפגנות רחוב עממיות וכינוס "הפרלמנט הכלל- גרמני":

באיטליה, החדרת רעיונות לאומיים איטלקיים למערכת החינוך במדינה.

פעילות דיפלומטית וצבאית להקמת מדינות לאומיות- בגרמניה, פעילותו הדיפלומטית והצבאית של ביסמארק, בריתות לבידוד אוסטריה, בריתות בין פרוסיה לבין שאר המדינות בגרמניה, מאבק צבאי בצרפת ובאוסטריה.

באיטליה, שיתוף פעולה עם נפוליאון השלישי/צרפת – שיתוף הפעולה בין הכוחות המהפכניים לבין הקיסר הצרפתי סייע לתחילת הלחימה ולסילוק האוסטרים מאדמות צפון איטליה, בסופו של תהליך האיחוד, ויתרו המנהיגים על סיפוח מדינת האפיפיור לאיטליה, והותירו אותה כמדינת הוותיקן, מדינה ריבונית עצמאית. מאבק באוסטריה.

שאלה מספר 3:

א. הסיבות לעליית יהודים לא"י:

- התגברות האנטישמיות במזרח אירופה (שנאת ישראל המסורתית)
- התעוררות לאומית יהודית – בסוף המאה ה-19 החלה להתגבש תנועה לאומית יהודית – התנועה הציונית. אגודות ציוניות קמו בכל מדינה, הרעיון הופץ ונעשו מאמצים ראשונים למימוש המטרות. פעילות התנועה סחפה אחריה יהודים רבים, בעיקר אלה שהזדהו עם האידיאולוגיה הציונית המעשית, שקראה לעלייה יהודית לארץ-ישראל.
- לאחר ויכוח אוגנדה ודחיית ההצעה, נותרה ארץ-ישראל כיעד היחיד להקמת המדינה היהודית. בשל כך החליטו יהודים רבים להגר לשטח המדינה ולהתחיל בה את חייהם מחדש.
- בעקבות מותו של הרצל החלו ציונים רבים לחשוש לגורלה של הציונות. מתוך חשש זה החליטו רבים לקום ולעשות מעשה, ולעלות לארץ-ישראל.
- פנייה מארץ-ישראל – יוסף ויתקין עלה לארץ בשנת 1897 ועבד כמורה בגדרה, בראשון לציון ובכפר תבור. במהלך עבודתו בכפר תבור כתב ויתקין את המאמר "קול קורא" שפורסם בעיתונות היהודית ברוסיה.

קשיי העולים:

1. קשיי הסתגלות לתנאי החיים בארץ ישראל:
רובם המכריע של העולים הגיעו ממזרח אירופה ולא היו רגילים לאקלים בארץ ישראל. בנוסף, הם נאלצו להתמודד עם המחלות הנפוצות בארץ ובעיקר למחלת הקדחת.
2. חוסר הכשרה מקצועית בארצות מוצאם ואי הכרת התנאים בא"י קודם בואם.
3. משאבים כספיים דלים לרכישת אדמות והכשרתן לחקלאות
4. תחושת הבדידות (צעירים שהגיעו ללא משפחותיהם),
5. היותה של א"י בלתי מפותחת מבחינה כלכלית.
6. עוינות השלטון העות'מאני כלפי העלייה היהודית לארץ ישראל
השלטון הגביל את שהייתם של העולים וכן את רכישת הקרקעות ובניית הבתים.
7. קושי בטחוני – מצב ביטחוני מעורער
8. סכסוכים פנימיים בין המתיישבים היהודים – בין האיכרים לפועלים

ב. להלן צורות ההתיישובות שהוקמו: מושבה, קבוצה והעיר ת"א

להלן מאפייני המושבה:

- ייעודה – התיישובות חקלאית ויצרנית. בעלות על הקרקע – בעלות פרטית. כל איכר קנה חלקת אדמה אותה עיבד וממנה פרנס את משפחתו.
- לכל משפחה היה בית פרטי. חקלאות המבוססת על התרכזות בסוג גידול אחד בכל מושבה, פלח'ה (תבואה) או מטעים: גפנים, מטעי פרי.
- העסקת עובדים ערבים שכירים. זאת בשל ניסיונם של הפועלים הערבים בעבודה החקלאית.
- למושבה מבני ציבור משותפים כמו: בית-כנסת, בית-ספר.

להלן מאפייני הקבוצה:

- ייעודה – התיישובות חקלאית שיתופית.
- בעלות על קרקע – קרקע לאומית שניתנה מטעם המשרד הארצישראלי.
- הקבוצה הקטנה ניהלה את חייה באופן עצמאי ללא פיקוח חיצוני או התערבות של מנהל מטעם המשרד הארצישראלי.
- עבודה עצמית – אין העסקת שכירים.
- הערך המרכזי שהנחה את הקבוצה היא השיתופיות. כל חברי הקבוצה עבדו יחד בעבודה החקלאית. רכוש הקבוצה היה משותף. כל חבר עבד על-פי יכולתו וקיבל על-פי צרכיו. ההחלטות נלקחו באסיפות החברים משותפות.

הקמת העיר העברית הראשונה ת"א- שכונת אחוזת בית

הקמת שכונה עברית מחוץ ליפו. הוחלט כי בשכונה ידברו רק עברית על מנת ליצור צביון עברי. נקבע כי הבתים שייבנו יוקפו בגינה, כל בית יהיה בן קומה אחת ורחובות השכונה יהיו רחבים וסלולים ותותקן לאורכם תאורה. נקבע כי העיר תתאפיין בתנאים סניטריים גבוהים (צינורות ביוב) ויוקצו לה שטחי גן רבים. בשנת 1910 הוחלט על שם השכונה – תל אביב. היא הייתה עיר מודרנית ונקייה והשרתה בטחון על תושביה.

א. הקשיים בתחילת דרכו של הרצל:

פעל ללא תנועה לאומית מלוכדת ומגובשת. יש להתייחס לכך שתנועת חיבת ציון ייצגה את יהודי רוסיה הציוניים. **דרך התמודדות:** כינס את קונגרס באזל על מנת לאחד את כלל הזרמים לכדי תנועה לאומית אחת כולל הזמנה רשמית לאנשי חיבת ציון.

פעל תוך התנגדות גורפת של ציונים: חובבי ציון ברוסיה- הזרם המעשי. אנשי זרם זה הדגישו את קיום הפעילות המעשית (עלייה והתיישבות כפעילות מקדימה טרם השכת הצ'ארטר) כפעילות המרכזית בניגוד לדעתו של הרצל שראתה בפעילות המדינית כחשובה ביותר (לחזור לפתרון הבעיה על פי הרצל). **דרך התמודדות:** בתכנית באזל נקבע כי בית המולדת יוקם בא"י בלבד וכי עלייה יהודית ויישובה יהיו אחד האמצעים שיש לנקוט בתכנית לשם השגת המטרה.

פעל תוך התנגדות נחרצת של יהודים לא ציונים: חרדים ומשתלבים. החרדים ראו בו כופר וטענו כי אין לעלות לארץ ישראל ללא ביאת המשיח. המתבוללים – המשתלבים במרכז ובמערב אירופה חששו מאד שהקמת מדינה יהודית בארץ ישראל תביא לביטול האמניציפציה ממנה נהנו, לפגיעה במעמד הכלכלי, להחרפת האנטישמיות ואף לסילוקם ממדינות אירופה. **דרך התמודדות:** הרצל ביקש לשכנע את כלל היהודים כי קיימת סכנת כליה לכל העם וכי האם הבעיה היא לאומית אזי גם הפתרון.

הוא פעל בתנאים ובמציאות קשה ובעייתית אשר דרשה פתרונות דחופים: התגברות האנטישמיות בעיקר ברוסיה (פוגרומים), בעיית זהות יהודית לקויה (שפה, תרבות) וריחוק היהודים מן המולדת.

דרך התמודדות: הרצל פעל במרץ להשגת הצ'ארטר ואף היה מוכן לשקול בחיוב התיישבות יהודית באוגנדה בשל מצבו החמור של העם היהודי במזרח אירופה (פוגרום קישינב)

פעל לבד ללא תמיכה של עשירי היהודים- ללא הון. הברונים הגדולים- בעיקר רוטשילד ראו בפתרונות של הרצל כבלתי מציאותיים ולכן סרבו לממן את תכניתו לקנות את ארץ ישראל מידי השלטון הטורקי. **דרך התמודדות:** הרצל פנה ישירות אל היהודים בספרו מדינת היהודים לאחר שפנייתו אל הברונים נענתה בשלילה.

ב. הנימוקים של תומכי התוכנית – מדוע הביא הרצל את תכנית אוגנדה לדיון

בקונגרס:

- היהודים נמצאים במצוקה – ובכוונתנו זו התייחס הרצל בעיקר ליהודי רוסיה. הרצל האמין כי בנסיבות החמורות בהן העם היהודי מותקף ומאויים, חובה לקבל את ההצעה הבריטית. הרצל תקף את אנשי הציונות המעשית אשר מקורם מרוסיה ולא הבין מדוע דווקא הם, המכירים את סבלו של העם היהודי, מתנגדים להצעת אוגנדה. הוא טען שמצבם החמור של היהודים מבחינה חברתית, כלכלית ומשפטית – אינו מותיר ברירה אלא לקבל את ההצעה.
- הרצל טען כי ההצעה הבריטית הינה הכרה תקדימית של מעצמה בבעיה היהודית ובשאיפות הלאומיות של העם היהודי ולכך אין לסרב, וודאי לא במציאות הקיימת ברוסיה.
- הרצל הסביר כי היהודים יעברו לאוגנדה במטרה להקים מוסדות שלטון וכלכלה עצמאית. פעילויות אלה יהיו בסיס להקמת המדינה היהודית בשלב מאוחר יותר בארץ-ישראל. היהודים יצברו נסיון בניהול מדינה אשר ישרת אותם מאוחר יותר במולדתם ארץ-ישראל.

הנימוקים של מתנגדי התוכנית :

- ארץ-ישראל היא מולדתו היחידה של העם היהודי. העם היהודי המתין 2000 שנות גלות על מנת לשוב למולדתו בלבד אשר אליה יש ליהודים קשר עמוק מבחינה היסטורית ודתית.
- מדובר בבגידה בתוכנית באזל בה נקבע כי הציונות שואפת להקים בית מולדת לעם היהודי בארץ-ישראל.
- אם היהודים יקבלו את הצעת אוגנדה לא תהיה להם זכות לבקש צ'רטר לאחר מכן על ארץ-ישראל. לכן אין טעם להשקיע משאבים מיותרים על חבל ארץ בו אין ליהודים כוונה להתיישב לאורך זמן.
- אין טעם להשקיע במשאבים חומריים בפתרון זמני לכאורה. ההתיישבות תהווה כשלון שהרי היהודים יסכימו לעלות רק לא"י.

פרק שלישי – ממדינת מקדש לעם הספר

שאלה מספר 5:

א. הסיבות לעיכוב בבניית בית המקדש:

"צרי יהודה ובנימין" (עזרא ד'1) – ספר עזרא מתאר כך את שכניה של היהודים החוזרים. ככל הנראה מדובר בשומרונים, המתוארים כ-"צרים" (אויבים), משום שהעולים ראו בהם עדיין כעובדי אלילים וסרבו לשתפם בבנייה. בשל סירוב זה, הקשו והפריעו השומרונים על בנייתו של בית המקדש השני והביאו לידי עיכוב משמעותי.

מצוקה כלכלית שממנה סבלו העולים – מצוקה זו מתוארת על-ידי הנביא חגי, שפעל באותה העת. נביא זה תיאר את המצוקה הכלכלית שנבעה מטרדות היום-יום ומשנות בצורת. מצוקה כלכלית זו, הביאה להתארכותה של הבנייה.

התגברות המצוקה ביהודה עקב מלחמה חיצונית – בנו של כורש, כנבוזי, נלחם בשנים 527-522 לפנה"ס במצרים. מלחמה אזורית זו הגבירה את המצוקה ביהודה ורק האטה את תהליך בנייתו מחדש של בית המקדש.

עיכוב מצד השלטון הפרסי: דריווש, מלך פרס שמלך לאחר כורש, דרש את האישור שאבד לבניית בית המקדש והבנייה הופסקה עד שהומצא האישור מן הארכיון המלכותי.

ב. תפקידי בית המקדש:

במישור הדתי: בית המקדש נתפס כמרכז וכמוקד דתי – רוחני של עיר הקודש ירושלים. עבודת הקורבנות הושבה וכן מעמד הלויים והכהנים. כלומר, המצוות ועבודת הקודש (הפולחן הדתי) נהפכו לחלק מהותי ובלתי נפרד בחיי העם היהודי. בנוסף, המקדש שימש כמרכז התורה וההוראה.

במישור הכלכלי: בשלושת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות) המוני יהודים עלו והגיעו לירושלים מכל רחבי הסביבה. פעולה זו השפיעה על כלכלת העיר וודאי בכל הקשור לעסקים ומסחר שהתפתח במקום וכן קבלת תרומות ומעשרות שניתנו לעובדי המקדש-הכהנים והלוויים. יתרה מכך, האוצרות והכספים של האצילים אוחסנו בבית המקדש.

במישור החברתי: בית המקדש וירושלים שימשו כמקום מפגש חברתי לעם בעיקר בשלושת הרגלים עת התאספו מיליוני יהודים במקום אחד. העולים השתתפו בטקסים פולחניים כדוגמת שמחת בית השואבה. המפגש החברתי ליכד את העם וחזק את זהותם הדתית של היהודים.

שאלה מספר 6:

א. מלך-חסות:

- זהו מלך מקומי המקבל את השלטון מהרומאים ושולט בחסותם.
- המלך המקומי ניהל את עיניני הפנים של המדינה (אוטונומיה פנימית) אך בנושאי חוץ ובטחון נדרש לקבל את אישורה של רומא ולהתנהל ע"פ המדיניות שנכפתה עליו.
- מלך החסות חוייב לשלם מיסים ולסייע לצבא הרומאי.

כיצד פעולותיו של הורדוס מעידות על היותו מלך חסות:

- הורדוס הפגין את נאמנותו לקיסר באמצעות דרישה מן העם להישבע אמונים לקיסר ולהשתתף בפולחן הקיסר.
- הורדוס הקפיד על חובותיו כמלך חסות: העברת המיסים לרומאים שנגבו מהיהודים והנוכרים בחומי שלטונו
- הרחבת מתחם הר הבית בנייתו מחדש של בית המקדש ע"פ כללי ההלכה – ביטוי לאוטונומיה
- הוא סיפק תעסוקה לעשרות אלפי בני אדם באמצעות מפעלי הבנייה. – ביטוי לאוטונומיה
- הוא ביצע רפורמות (שינויים) שהקלו על העם: פיתוח החקלאות, הקלה בנטל המיסים, שיפור דרכי המסחר וחלוקת מזון בזמן בצורת. ביטוי לאוטונומיה

שאלה מספר 7:

א. הגורמים לפרוץ מרד בר כוכבא :

- **שאיפות קבוצות מקרב הכהונה להקמתו מחדש של בית המקדש – קבוצות אלו רצו בשחרור משלטונה של רומי ובהקמתו של בית המקדש שנחרב, על מנת לבנות שוב את המרכז הדתי-רוחני של היהודים וחזור למקומם המכובד בחברה ביהודה.**
- **גזרות הדת של הקיסרים הרומאים – הרומאים הטילו איסור על קיום טקס ברית המילה, בשל קישורה לתופעת הסירוס, לה התנגדו מכל וכל. למרות שהרומאים ראו במילה כסירוס, הרי שבסוף המאה הראשונה לספירה הם כיבדו אותה כחלק ממנהגייהם המיוחדים של היהודים.**
- אולם, בימיו של הקיסר הדריאנוס (117-138 לספירה) שונתה המדיניות ואסרה לחלוטין את ברית המילה. החוקרים סבורים כי היה זה חלק מניסיונו של הקיסר להגביר את מגמת ה-"הלניזציה" של אזור יהודה וכי היא הוטלה בערך בשנת 130 לספירה.
- **הפיכת ירושלים לעיר אלילית (איליה קפיטולינה) – הקיסר הדרינוס תכנן את הקמתה של עיר אלילית חדשה על בסיס ירושלים, אשר עתידה היתה להיקרא "איליה קפיטולינה".**
- חוקרים משערים כי הקיסר תכנן לבנות אותה לקראת ביקורו בארץ-ישראל בשנים 131-130 לספירה, אולם רק לאחר דיכוי מרד בר-כוכבא הוא השלים את בנייתה.
- **הלכי רוח משיחיים בקרב היהודים – באזור יהודה הלכה והתפשטה התפיסה המשיחית, שטענה לעזרה אלוהית לניצחון על מעצמה צבאית כמו רומא. גזרות הדת, בצירוף למצב הכלכלי-חברתי הקשה ששרר ביהודה וביחד עם הרוח המשיחית שהתפשטה באזור – הובילו לפרוץ מרד בר-כוכבא, שמרכזו המנהלי היה ביישוב ביתר.**

היקף מרד בר כוכבא :

היקף המרד: המרד ארך כשלוש שנים וחצי (132 – 135). הוא התפשט בעיקר בשטחי יהודה והדרום, מדבר יהודה וים המלח. ככל הנראה לא כלל אזורים אחרים כגון הגליל. מרכז המרד היה בביתר, מדרום לירושלים.

בתחילה ניסו הרומאים לדכא את המרד באמצעות הלגיון ה-10, וה-22, שנטבחו בידי המורדים, אך משלא הצליחו, הובא לארץ המצביא הרומי יוליוס סוורוס, שבחר בדרך של התקדמות איטית, איגוף וכיתור. גם הוא לחם קודם בבריטניה. לצבא הרומי היה יתרון מספרי גדול וברור מאוד לעומת הצבא של היהודים.

בחינה מותאמת

שאלה מספר 14:

המהפכה התעשייתית: הרכבת ואמצעי התחבורה קישרו והנגישו בין האנשים וניתן היה להפיץ רעיונות לאומיים (עיתונות) ביתר קלות.

המהפכה האמריקאית: מודל מוצלח של עם שמרד בכובש זר ויצר חוקה דמוקרטית בה העם הוא הריבון.

המהפכה בצרפת: מודל מוצלח של עם אירופי אשר מרד במשטר הישן וכוון חוקה היסטורית המשלבת את ערכי החופש השיויון והאחווה יחד עם ריבונות העם (דמוקרטיה) רעיונות המהפכה הופצו בכל רחבי אירופה ועמים שונים שאבו השראה מרעיונות אלו.

שאלה מספר 15:

שינויים במפה המדינית: התפרקות אימפריות (אוסטרו-הונגריה וטורקיה), איחוד גרמניה ואיחוד איטליה. השפעות על החברה: רגש לאומיות, לאומנות, חילון, התפתחות כלכלית-תיעוש.

שאלה מספר 16:

המסגרות הארגוניות שהוקמו בעקבות קונגרס באזל למימוש מטרות התנועה הציונית

הקמת ההסתדרות הציונית – ההסתדרות הציונית תהווה "ארגון על" – כלומר ארגון שיאחד את כל הארגונים הציוניים תחתיו. כל אגודה ציונית שתקום ברחבי העולם תפעל תחת חסותה של ההסתדרות.

המוסדות הפוליטיים:

- **הקונגרס הציוני** – נציגיו נבחרו על-ידי החברים ששילמו מס שנתי ("השקל") והוא התכנס אחת לשנה. הוא היווה את המוסד העליון לקביעת המדיניות של ההסתדרות הציונית ולענייני חקיקה ותקציב (רשות מחוקקת).
- **הועד הפועל הציוני** – חבריו נבחרו על-ידי הקונגרס. הועד היה אחראי על ביצוע החלטות הקונגרס (רשות מבצעת – מעין ממשלה).
- **הועד הפועל המצומצם** – נבחר על-ידי הועד הפועל הציוני (כ-7 חברים). הועד תפקד כמרכז ההנהלה הציונית. הוא היה אחראי לכל המגעים והפעולות השוטפות של ההסתדרות הציונית (מקבלי החלטות המרכזיים ברשות המבצעת).

מוסדות כלכליים התיישבותיים:

- **אוצר התיישבות היהודים** – נועד להיות מכשיר כספי לפעולות מדיניות-כלכליות של ההסתדרות הציונית.
- **בנק אנגלו-פלשתינה** – חברת בת של "האוצר". היה המוסד הכספי לפעילות ההסתדרות הציונית בארץ-ישראל.
- **קרן היסוד** – נועדה לספק אמצעי מימון לעלייה ולהתיישבות בארץ-ישראל.
- **הקרן הקיימת לישראל** – נועדה לרכוש אדמות בארץ-ישראל. האדמות נועדו להתיישבות יהודית בארץ-ישראל.
- **המשרד הארצישראלי ביפו** – הוקם על-ידי הקונגרס בראשות ד"ר ארתור רופין. המשרד ייצג את ההסתדרות בציונית בארץ וכן סייע בארגון תוכניות התיישבות ובביצוען.
- **חברת הכשרת היישוב** – תפקידה רכישת קרקעות גם בשביל הקרן הקיימת לישראל.

שאלה מספר 17:

עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים היריבים במלה"ע הראשונה:

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה (1914) עמדה התנועה הציונית בפני דילמה (בעיה) מורכבת: האם לתמוך בצד מדינות ההסכמה או שמא לתמוך בברית מדינות המרכז.

הסיבות לנקוט במדיניות נייטרלית:

- יהודים התגייסו לכלל הצבאות ונלחמו אלו באלה.
- **האימפריה העות'מאנית שלטה בא"י** – תמיכה בטורקים במהלך המלחמה הייתה יכולה להביא לקבלת צ'רטר על א"י בסיומה (ולהפך – יש לכתוב זאת). **מצב היישוב היהודי בא"י** – מצבו של היישוב היהודי בא"י היה קשה מאד. היישוב נפגע כלכלית במהלך שנות המלחמה. המסחר עם מדינות אירופה נחסם בשל המלחמה בים התיכון, יצוא ההדרים הופסק כמעט לגמרי, וכן מוצרי יסוד שיובאו לארץ וכספי החלוקה (עליהם התבסס "היישוב הישן") חדלו מלהגיע. הצהרה ברורה המבטאת תמיכה בשלטון הטורקי יכולה הייתה להביא לשיפור מצבו היישוב היהודי בא"י (ולהפך).

מצב היהודים במדינות המרכז: ברחבי גרמניה, בולגריה ובקיסרות האוסטרו הונגרית התגוררו יהודים. היה חשש כי אם התנועה הציונית תביע תמיכה במדינות ההסכמה יפגעו השלטונות במדינות אלה ביהודים ויפגע מעמדם המשפטי והכלכלי.

הסיבות לתמיכה במדינות ההסכמה:

- **הקשרים הדיפלומטיים עם בריטניה** - תמיכה במדינות המרכז עלולה הייתה לפגוע במערכת היחסים הדיפלומטית שקשרה התנועה הציונית עם בריטניה. מעצמה זו הייתה היחידה שהכירה בפתרון לאומי למצוקתו של העם היהודי ומנהיגיה היו אלו שהציעו ליהודים להתיישב תחת חסותם בקניה- אוגנדה.
- **מצב היהודים במדינות ההסכמה** - תמיכה במדינות המרכז עלולה הייתה להחמיר את מצבם של מיליוני היהודים בקיסרות הרוסית. יהודים אלו סבלו מפרעות אלימות שכוונו מצד הממשל הרוסי ועלה חשש לגורלם אם תעמוד התנועה הציונית לצד אויבותיה של הקיסרות הרוסית.
- **מורכבות הדילמה הביאה את התנועה הציונית לנקוט במדיניות ניטראלית.**

שאלה מספר 18:

אינטרסים של בריטניה בהצהרת בלפור:

1. אינטרס הקשור למלחמת העולם הראשונה

מניע אסטרטגי – הבטחת השליטה בדרכי המסחר במזרח התיכון. השליטה בארץ-ישראל הבטיחה לבריטים חסות על תעלת סואץ כדרך לים סוף ולקשר ימי למושבותיה במזרח הרחוק (הודו) ושליטה על דרכי המסחר היבשתיות דרך סוריה, עיראק עד המפרץ הפרסי.

החשש מהצהרה פרו- ציונית מצד גרמניה – הבריטים חששו שגרמניה תפרסם הצהרה פרו-ציונית דבר שיסייע לגרמנים להשתלט על ארץ-ישראל ולרתום את העם היהודי בכל העולם לטובתה. לכן פירסמה בריטניה את הצהרה פרו ציונית (בעד התנועה הציונית) על מנת למנוע את תכניתם של הגרמנים ולהבטיח את שליטתה באזור באמצעות תמיכת היהודים.

הרצון להשפיע על הצטרפות ארצות-הברית למלחמה – ארה"ב שמרה על עמדה ניטראלית לאורך השנתיים וחצי הראשונות של המלחמה. הבריטים האמינו ביכולתה של הקהילה היהודית בארצות-הברית להשפיע על מדיניות הממשל. לצורך מטרה זו פורסמה הצהרת בלפור, הצהרה שמטרתה להביא ללחץ פוליטי מצד הקהילה האמריקנית היהודית להצטרפות ארצות-הברית למלחמה לצד מדינות ההסכמה.

הרצון למנוע את פרישת רוסיה מהמלחמה – בשנת 1917 פרצה ברוסיה, בת בריתה של בריטניה, מהפכה שלטונית. המהפכה הביאה להדחת הצאר (שליט רוסיה) ולהקמת שלטון חדש (השלטון הקומוניסטי). מצב חדש זה יצר חשש בקרב הבריטים שמא ישתנה מאזן הכוחות בין הצדדים היריבים במלחמה. הסכנה הייתה שהרוסים יחליטו לפרוש מהלחימה, לצורך מטרה זו ייחתם הסכם שלום רוסי-גרמני שיביא לסיום הלחימה בחזית המזרחית. הבריטים האמינו כי כוחה של הקהילה היהודית ברוסיה למנוע מימוש צעד זה מהשלטון הקומוניסטי הרוסי. כלומר הצהרת בלפור, אמורה הייתה לרתום את יהדות רוסיה לתמיכה בצדן של מדינות ההסכמה.

2. אינטרס שאינו קשור למלחמה:

התחמקות מהסכמים קודמים – במהלך המלחמה ניהלו גורמים בריטים משא ומתן עם גורמים רבים בהקשר לגורלה של ארץ-ישראל:

- מכתבי חוסיין-מק מהון – מק מהון, שליט בריטניה במצרים, שלח איגרת לחוסיין, שריף מכה. באיגרת נכתבה התחייבות בריטית להקמת למסירת שטחים במזרח התיכון לשלטון ערבי. זאת בתמורה לפתיחה במרד ערבי כנגד העות'מאניים על מנת להחלישם במהלך המלחמה.
- הסכם סייקס פיקו – בשנת 1916 נחתם הסכם חשאי בין צרפת לבין בריטניה. סייקס, ממשד החוץ הבריטי, ופיקו, ממשד החוץ הצרפתי חתמו על הסכם שבתוכו חולקו שטחי המזרח התיכון בין המדינות, מתוך הנחה שהאימפריה העות'מאנית תפסיד במלחמה. הבריטים פרסמו את הצהרת בלפור ובכך הצהירו כי ארץ-ישראל הוא שטח בשליטתם הבלעדית. המשמעות העולה מכך הייתה שהתחייבותם כלפי היהודים מנוגדת להסכמים הקודמים ובכך למעשה מבטלת אותם.

